

ADOPTOIDUN KOKEMA

RASISMI

SUT ON VARMAAN JÄTETTY AURINKOON
COY NUKKUMAAN... ITKÄKSI AIKAA!
COY OPETTAJAN... RIKKI
SUKLAANA... VOI TULLA
MORSI... AINA
VAIKOIS... SAAN SOMALIN
NAKÖINEN! HER... OJTAS// MEE
SINÄ ERINÄKÖINEN... !SÄ OOT// TAKAS
ÄRSYTTÄVÄ... MUUTTAJA!

OPAS
VANHEMMILLE

SISÄLTÖ

Mitä rasismi on?	3
Rasismin tunnistaminen	4
Vähättelyyn ei pidä sortua	4
Värisokeus - ilmiö lähipiirissä	5
Adoptoidun identiteettineuvottelu	6
Rasismi lainsäädännössä	8
Miten reagoida käytännössä?	9
Perehdy ja ennakoi	9
Kuuntele ja lohduta	9
Selvitä ja puutu	10
Keskustele ja neuvo	10
Hyödyllisiä linkkejä + lähteet	11

Yhdessä adoptiopolulla

Kirjoittaja Julia Kurki, työryhmä Lilly Korpiola, Marja Blomqvist, Päivi Keskitalo.
Ulkoasu ja kuvitukset Maikki Rantala. Valokuvat Shutterstock.
Adoptioperheet ry:n julkaisu ISBN 978-952-93-4690-5, toinen tarkistettu painos 2018.

TÄÄLLÄ
EI RYSSIÄ
TARVITA!

”Lapselle, ja erityisesti adoptiolapselle, kokemus rasismien kohteeksi joutumisesta viestii siitä, että et kuulu Suomeen, olet erilainen. Se lähettää myös viestin siitä, että koska olet erinäköinen kun muut, et oikeasti kuulu perheeseen.” - **ADOPTIOVANHEMPI**

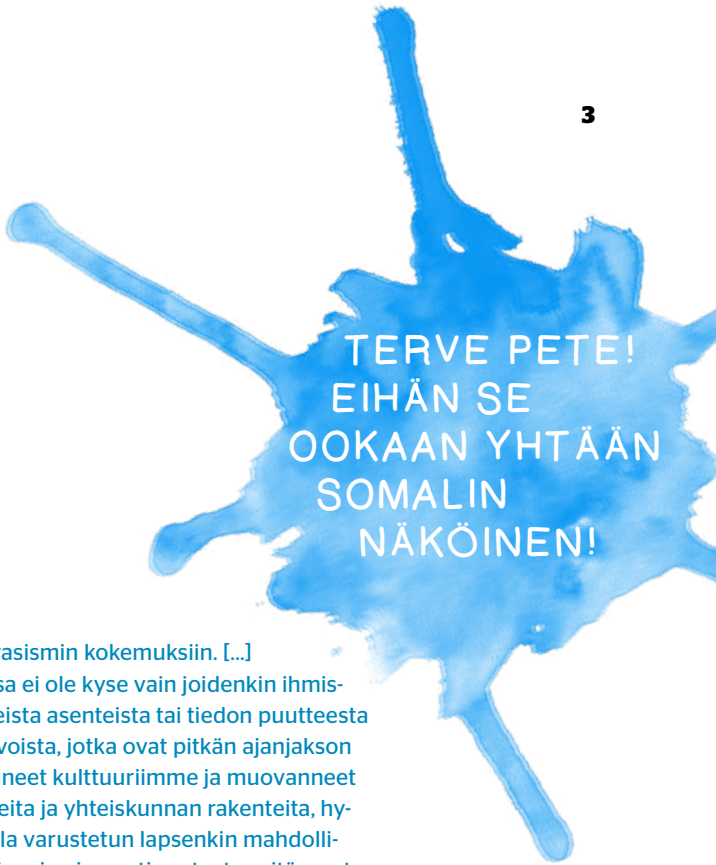
RASISMISSA ON AINA kyse vallankäytöstä ja *toiseuden tuottamisesta*. Rasismi voi olla suoraa, silmille tulevaa ja aggressiivista, mutta myös epäsuoraa: loukkaavia vitsejä, haukkumista tai ryhmästä pois sulkemista. Rasismien uhriksi voi joutua myös internetin välityksellä, tai netti voi olla jatkumo arkipäivän todellisuudessa koettulle rasismille.

Rasismi on syvällä yhteiskunnan rakenteissa. Olemme kasvaneet kulttuurissa, jossa eri etnisiä ryhmiä ei ole nähty keskenään samanarvoisina ja erilaisiin etnisyyksiin liitetään erilaisia ennakkoluuloja. Rasismi ilmenee usein paljon hienovaraisemmin kuin suorana häirintänä. Opinto-ohjaaja saattaa vaikkapa suositella mahtavasti koulussa pärjäävälle afrikkalaistaustaiselle tytölle lukion sijaan lähihoitajaopintoja. Myös tällaisten ennakkoluulojen näkyväksi tekeminen ja haastaminen on tärkeää.

”Erityisesti kansainvälisissä adoptioissa [...] lasten ja heidän vanhempiansa maailmat ovat hyvin erilai-

MITÄ RASISMI ON?

3

TERVE PETE!
EIHÄN SE
OOKAAN YHTÄÄN
SOMALIN
NÄKÖINEN!

set, mitä tulee rasismien kokemuksiin. [...]

Koska rasismissa ei ole kyse vain joidenkin ihmisten vanhentuneista asenteista tai tiedon puutteesta vaan ajattelutavoista, jotka ovat pitkän ajanjakson kuluessa juurtuneet kulttuuriimme ja muovanneet sosiaalisia suhteita ja yhteiskunnan rakenteita, hyvällä itsetunnolla varustetun lapsenkin mahdollisuudet käsitellä rasismia, saati vastustaa sitä, ovat hyvin rajalliset.” - **RASTAS, 2018**

Rasismi voidaan määritellä kielteisiksi mielikuviksi ja asenteiksi yksilöä kohtaan sen perusteella, että tämä edustaa tai ajatellaan edustavan jotakin tiettyä etnistä, kansallista, uskonnollista tai kulttuurista ryhmää. Rasismi ilmenee monesti syrjintänä, jollaista on monenlaista:

- ♦ välitön eli suora syrjintä: ”Emme halua sinua leikkiin mukaan, koska olet erivärinen.”
- ♦ välillinen eli epäsuora syrjintä, toiseuden tuottaminen: ”Lucia-neidoksi voidaan valita vain vaaleahiuksinen tyttö.”
- ♦ häirintä: ”Senkin vinosilmä, mene takaisin sinne mistä tulit!”
- ♦ ohje tai käsky syrjiä: ”Et kyllä kutsu sitä Vladimiria syntymäpäivillesi! Isoisäsi oli rintamalla ja tähän taloon ei venäläisiä huolita.”

RASISMIN TUNNISTAMINEN

4

VAIKKA RASISMI NOUSEE aika ajoin yhteiskunnalliseen keskusteluun ja siitä puhutaan, arjessa se saattaa jäädä tunnistamatta. Yksi syy tähän on lasten ja nuorten haluttomuus puhua kohtaamastaan rasismista kotona. Koti saattaa olla ainoa paikka, jossa lapsi tai nuori saa olla rauhassa oma itsensä ilman jatkuvaa syntyperään liittyvää ihmettelyä ja kyseenalaistamista, eikä tätä rauhaa haluta rikkoa kertomalla esimerkiksi koulussa tapahtuvasta kiusaamisesta. Lapsi tai nuori saattaa suojella vanhempiaan pysyttelemällä hiljaa. Myös valtaväestöön kuuluvien ystävien kanssa kokemusten jakaminen saattaa tuntua hankalalta.

Tämä puhumattomuus johtaa harhaan siten, että kuvitellaan, etteivät lapset ja nuoret juuri kohtaa rasismia. Jos tästä muodostuu esimerkiksi vanhemmille ja opettajille totuus asiasta, se tekee asiasta puhumisen lapselle tai nuorelle entistä vaikeammaksi. Tämän vuoksi vanhemman onkin ensiarvoisen tärkeää kyetä virittämään lapsen maailmaan ja tunnistaa heikot signaalit – mahdolliset syrjinnän kokemukset.

Adoptiolapset ovat erityislapsia. Heillä voi olla haasteita asioiden ja tunteiden nimeämisessä sekä säätelyssä, jolloin rasismien aiheuttama mielipaha voi purkautua täysin odottamattomalla, jopa tilanteeseen kuulumattomalla tavalla. Tällöin vanhemman tai opettajan tulee osata nähdä esimerkiksi lapsen kiukuttelun taakse ja ”onkia” syyt tunteenpurkaukselle. Kun vanhempi virittyy herkästi lapsen tunnereaktioihin ja pyrkii ymmärtämään lapsen käytöstä, hän luo näin mahdollisuuden korjaaville vuorovaikutuskokemuksille.

Rasismista pitää puhua lasten kanssa. Jos ympäristö vaikenee aiheesta eikä käytä ilmiöön liittyviä käsitteitä oikein, silloin myös lapsi itse oppii vaikenemaan asiasta eivätkä hänen kohtaamansa asiat tule käsitellyiksi turvallisesti aikuisen kanssa.

On hyvä tiedostaa, että rasismi voi ilmetä muutenkin kuin satunnaisena kadulla huuteluna. Se voi olla sanallisen viestinnän lisäksi sanatonta, esimerkiksi käsimerkkien käyttöä tai täydellistä huomiotta jättämistä tai ulossulkemista. Kaikki kiusaaminen tai syrjintä ei kuitenkaan ole rasistista, vaan rasismien taustalla on ai-

na ajatus kiusatun huonommuudesta johonkin etniseen, uskonnolliseen, kansalliseen tai kulttuuriseen ryhmään kuulumisen perusteella.

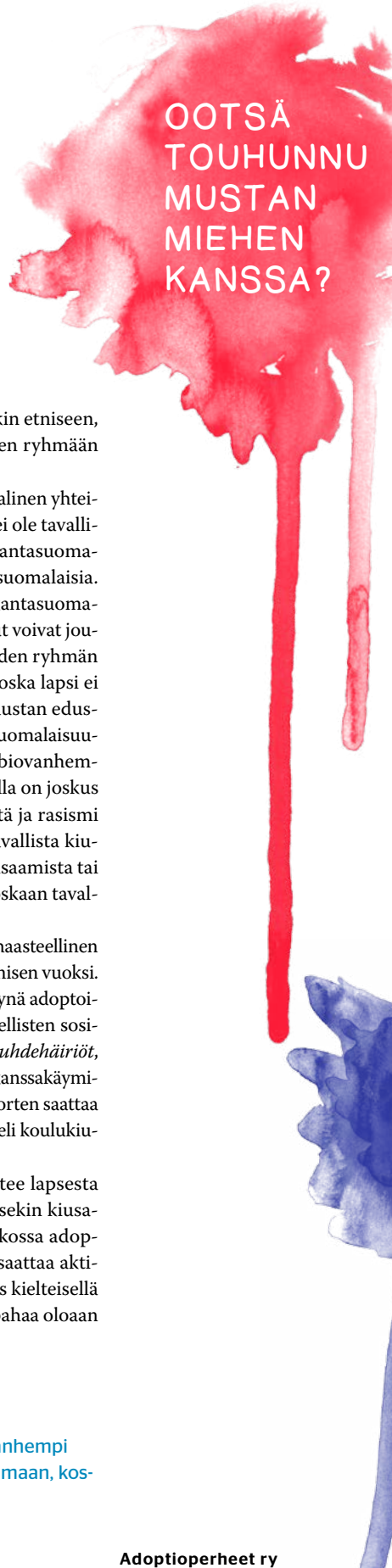
Koulumaailma voi olla haasteellinen sosiaalinen yhteisö adoptoidulle. Kansainvälisesti adoptoitu ei ole tavallinen maahanmuuttaja, mutta ei myöskään kantasuomalainen, vaikka vanhemmat olisivatkin kantasuomalaisia. Myös Suomessa syntyneet tai ulkonäöltään kantasuomalaisia muistuttavat kansainvälisesti adoptoidut voivat joutua rasismien kohteeksi. Adoptiolapsi on kahden ryhmän välissä. Rasismi on erityisen haavoittavaa, koska lapsi ei koe olevansa jonkin kulttuurin tai etnisen taustan edustaja, vaan usein hän samaistuu ensisijaisesti suomalaisuuteen perheensä vuoksi, ei syntymämaaan tai biovanhempien edustamaan kulttuuriin. Myös opettajilla on joskus vaikeuksia mieltää adoptiolapsen erityisyyttä ja rasismi voidaan kuitata sanomalla: ”Tämä on sitä tavallista kiusaamista tai paikan hakemista luokassa.” Kiusaamista tai rasismia ei saa koskaan vähätellä. Se ei ole koskaan tavallista tai hyväksyttävää!

Koulumaailma saattaa olla adoptiolapselle haasteellinen myös sosiaalisten taitojen hitaamman kehittymisen vuoksi. Suomalaisen adoptiotutkimuksen mukaan syynä adoptoidun koulukiusaamiseen saattavat olla puutteellisten sosiaalisten taitojen lisäksi *reaktiiviset kiintymyssuhdehäiriöt*, jotka voivat ilmetä estottomana tai estyneenä kanssakäymisenä (Raaska et. al, 2012). Muiden lasten ja nuorten saattaa olla helppoa pilkata adoptoitua niiden vuoksi eli koulukiusaaminen ei liity aina etniseen alkuperään.

Kannattaa silti muistaa, että adoptio ei tee lapsesta siinä mielessä erityistä, etteikö tämä voisi itsekin kiusata muita. Joskus esimerkiksi isossa lapsijoukossa adoptiolapsen lastenkoti- tai muu traumatausta saattaa aktivoitua, jolloin lapsi voi hakea huomiota myös kielteisellä käytöksellä. Myös kiusattu lapsi voi purkaa pahaa oloaan kiusaamalla muita.

Vähättelyyn ei pidä sortua

» Se (rasismi) on kokemus, jota adoptiovanhempi hyvin harvoin pystyy lapsensa kanssa jakamaan, kos-

OOTSÄ
TOUHUNNU
MUSTAN
MIEHEN
KANSSA?

NO TÄÄ EI
AINAKAAN OLE
SINUN TYTTÖSI!

SÄ OOT
ÄRSYTTÄVÄ
MAAHAN-
MUUTTAJA!

5

ka hänellä ei ole sitä henkilökohtaista kokemusta. Ja silloin vaarana on tietenkin sen vähättely. **» - ADOPTIOVANHEMPI**

Rasismien vähättely on keino, johon myös lapset ja nuoret itse saattavat turvautua. He tunnistavat rasistisen käytöksen sellaista kohdatessaan, mutta suojellakseen itseään saattavat vähätellä tapahtunutta ja mitätöidä sitä pyrkimällä ymmärtämään rasistisesti toimivaa lasta tai aikuista.

Tällaiseen käyttäytymismalliin on törmännyt esimerkiksi Heidi Ruohio (2009) haastatellessaan suomalaisia, kansainvälisesti adoptoituja nuoria. Tutkimuksessaan hän kertoo kahden haastattelemansa nuoren sulkeneen tietoisesti rasistisen huutelun oman, henkilökohtaisen rasismien määritelmänsä ulkopuolelle, sillä sitä "saatetaan tehdä vain huvikseen". Oman määritelmänsä mukaisesti "todellisiin rasisteihin" nuoret eivät näin ollen olleet törmänneet. Vaikka vähättely on luonnollinen identiteetin suojelemiskeino, se on kuitenkin kaksiteräinen miekka, johon vanhemman ei tule tarttua.

Lapselle tai nuorelle on toki hyvä selittää syitä siihen, miksi jotkut ihmiset saattavat käyttäytyä rasistisesti, mutta selittämisen ei pidä johtaa rasismien vähättelyyn. Lapsen tai nuoren puheet rasistisista tapahtumista ja kokemuksista pitää aina ottaa vakavasti ja niihin tulee puuttua aikuisen toimesta. Lapselle jo se, että vanhempi välittää tarpeeksi puuttuakseen asiaan saattaa olla korjaava kokemus. Asiaan puuttumisen lisäksi vanhemman tehtävä on taata lapselle tai nuorelle turvallinen ja lohduttava ympäristö purkaa rasismien herättämiä tunteita, tarvittaessa auttaa nimeämään niitä sekä kannatella lapsen tunteita.

» Monissa harrastuslajeissa ja kouluissa puhutaan, että on nollatoleranssi, ettei sitä siedetä, mutta sitten käytännössä siihen ei haluta puuttua. Ja jos niitä asioita nostaa esille niin törmää siihen, että niitä asioita vähätellään: 'no eihän meillä nyt tällaista ole, ei tämä nyt mikään ongelma olekaan ja miksi tällaisesta nyt puhutaan'. Rasismien uhrin kannalta tai näkökulmasta tämä on kestämätön tilanne. Kun sitä ei

ihan oikeasti tunnisteta, silloin sitä vähätellään. Että voidaan jättää lapsi yksin ja yrittää selvittää huumorilla, että 'nääh on vähän tämmösiä hölmöjä kavereita, jotka sua nimittelee.' **» - ADOPTIOVANHEMPI**

Rasismien vähättelyyn törmää myös paikoissa, joissa siihen ei odottaisi ilmiönä edes törmäävänsä. Tällöin vanhemmalta vaaditaan hyvää pelisilmää ja sinnikkyyttä, jotta rasismi tunnistetaan, otetaan vakavasti ja siihen puututaan. Myös leijonaemomaisia ominaisuuksia saatetaan joskus tarvita, jotta lapsen tai nuoren kohtaama rasistinen käytös saadaan kuriin. Tämä saattaa tuntua vaikealta ja leimaantumisen "hankalaksi vanhemmaksi" tai perheeksi kiusalliselta. Kuitenkin lapsen puolustaminen ja hänen puolestaan puhuminen ovat osa lasta kannattelevaa vanhemmuutta.

Värisokeus - ilmiö lähipiirissä

» Vanhempien ei pidä kokonaan sulkea silmiään lapsen erilaisuudelta, koska lapsen erilaisuuden hyväksyminen antaa lapselle mahdollisuuden kokea, ettei siinä ole mitään hävettävää. Lapsi voi kokea järkytyksen, jos kotona hänen erilaista ulkonäköään ei ole huomioitu, mutta ympäristö huomioi sen jatkuvasti ja määrittelee suhtautumisensa lapseen erilaisen ulkonäön perusteella. **» - KORENIUS, 2007**

Rasismien tunnistamista saattaa myös vaikeuttaa ilmiö, jota kutsutaan *värisokeudeksi*. Tällöin adoptoidun kantaväestöstä poikkeavat piirteet, kuten ihonväri, kasvopiirteet tai muu ulkomuotoon liittyvä seikka muuttuu näkymättömäksi adoptoidun lähipiirille. Ilmiö on normaali etenkin adoptiovanhempien keskuudessa, mutta myös esimerkiksi adoptoidun lähimmät ystävät saattavat ajan kuluessa unohtaa tämän poikkeavan heistä ulkonäöllisesti. Heidi Ruohio (2009) kertoo esimerkin haastateltavastaan, joka oli kävellyt kadulla ystävänsä kanssa, kun hän oli joutunut rasistisen huutelun kohteeksi eikä ystävä ollut ensin tajunnut, kenelle huutelijat oli solvauksensa tarkoittanut.

TEIDÄN
POIKA
KIUSAA
MEIDÄN
LASTA!

ADOPTOIDUN IDENTITEETTINEUVOTTELU

6

SUSTA EI
VOI TULLA
MORSIANTA.
MORSIAMET ON
AINA
VALKOISIA.

☞ Identiteetti koskee käsityksiämme itsestämme ja niistä ihmisistä ja ihmisryhmistä, joihin samaistumme. On olemassa ihmisiä, jotka joutuvat pohtimaan koko elämänsä ajan, mitä tai keitä he ovat. -- Lapset ovat erityisen haavoittuvia, koska he eivät vielä hallitse identiteetin suojamekanismeja. Lapsen tärkeimmät identiteettineuvottelukumppanit ovat sellaisia, joita hän ei voi valita: vanhemmat, opettajat, luokkatoverit. Näiden neuvottelukumppaneiden suhtautuminen lapsen ominaisuuksiin määrää pitkälti sen, millaiseksi hänen identiteettinsä muodostuu. Se, miten aikuiset suhtautuvat vähemmistöryhmiin (myös tiedostamattomasti), vaikuttaa lapseen myös huomaamatta. Lapsi aistii usein, pitääkö joku häntä rakastamisen arvoisena vai ei. ☞ - **LIEBKIND, 1998**

IHMISEN IDENTITEETTI koostuu *henkilökohtaisesta* ja *sosiaalisesta identiteetistä*. Henkilökohtaista identiteettiä rakentaessamme peilaamme itseämme muihin ympärillämme ja haemme eroavaisuuksia, jotka tekevät meistä meidät, itsemme. Eroavaisuuksien avulla työstämme itsestämme kuvaa uniikkina, yksittäisenä olentona.

Sosiaalista identiteettiä rakennamme puolestaan samankaltaisuuksien varaan. Haemme meitä ympäröivän ryhmän jäsenistä samankaltaisuuksia, joiden avulla to-

distamme itsellemme ja muille kuuluvamme ryhmään. Tämä on ihmiselle luonteenomaista yhteenkuuluvuuden tunteen etsintää, joka on meihin sisäänrakennettua. Ihmiset käyvät myös jatkuvaa identiteettineuvottelua ympäristönsä kanssa. Ajattele esimerkiksi itseäsi tutustumassa uuteen ihmiseen. Sinä luot itsellesi kuvaa hänestä tietynlaisena ihmisenä ja hän tekee samaa sinulle. Yritätte etsiä toisistanne samankaltaisuuksia, jotka mahdollistaisivat yhteenkuuluvuuden tunteesta kiinni saamisen.

Useimmiten tällaiset identiteettineuvottelut sujuvat lähes huomaamatta, mutta kansainvälisesti adoptoidun lapsen kuuluminen sekä perheeseen että kansaan tulee usein kyseenalaistetuksi. Tämän havaitsi 24 aikuista adoptoitua haastatellut Heidi Ruohio vuonna 2016 ilmestyneessä väitöstutkimuksessaan. Kyseenalaistaminen kumpuaa siitä, että "suomalaisen" oletetaan olevan Suomessa syntynyt suomalaisten vanhempiensa biologinen jälkeläinen.

Adoptoitu saattaa kohdata esimerkiksi suomalaisen identiteettinsä kyseenalaistamista suoranaisten rasistisen häirinnän ja syrjinnän muodossa. Toisaalta myös ihmisten puhtaasta uteliaisuudesta kumpuava syntyperän jatkuva tiedustelu ja esimerkiksi englanniksi puhuttelu saattavat johtaa oman identiteetin kyseenalaistamiseen. Olenko tosiaan suomalainen, kun kaikki kyselevät, mistä olen kotoisin?

MAKE
A WISH
KID!

VANHEMPIEN TEHTÄVÄNÄ ON AUTTAA ADOPTOITUA IDENTITEETTITYÖSSÄ JA TARJOTA KOKEMUKSIA YHTEISÖLLISYYDESTÄ.

” Ulkonäkö on ensimmäinen asia, johon henkilökohtaisessa kontaktissa kiinnitetään huomiota. Monen adoptoidun mielestä se on ainoa asia, joka erottaa heidät kantaväestöstä. Kategorisointi voi olla hyvin nopeaa, tiedostamatonta, eikä sitä aina edes lausuta ääneen. – Yksi haastateltava sanoo, että jos häntä ei näkyisi, kukaan ei osaisi epäillä hänen olevan millään tavoin kantaväestöstä poikkeava. ”

– RUOHIO, 2009

Monen näkyvästi vähemmistöön kuuluvan yksilön elämää leimaa tähän ryhmään kuuluminen. Jatkuva henkilökohtaisen identiteetin sivuuttaminen saattaa olla hyvin kuluttavaa ja altistaa itsetunnon laskulle. Avuksi tarjotaan yleensä samaan ryhmään kuuluvien seuraa, jolloin on mahdollista tulla kuulluksi omana itsenään eikä vain viiteryhmänsä jäsenenä. Haasteena kuitenkin on se, että adoptoidulle sopivaa viiteryhmää ei ole aina helposti saatavilla.

Neuvo samaan etniseen vähemmistöön kuuluvien kanssa ajan viettämisestä saattaa tuntua ristiriitaiselta adoptoidusta, jonka henkilökohtainen identiteetti on vahvasti suomalainen ja joka ei koe kuuluvansa kyseiseen ryhmään. Aikuisiin ei-kantasuomalaisiin tutustuminen voi kuitenkin olla hyvä juttu – he ovat rasismien asiantuntijoita.

Vanhempien tehtävänä on auttaa adoptoitua identiteettityössä ja tarjota kokemuksia yhteisöllisyydestä, jossa lapsi tai nuori ei jatkuvasti joudu selittämään taustansa. Hyvä vaihtoehto on viettää aikaa muiden adoptoitujen kanssa ja tarjota näin mahdollisuus vertaistukeen. Muut adoptoidut saattavat olla juuri se ”vähemmistö”, joka tarjoaa lapselle tai nuorelle paikan omana itsenään kuulluksi tulemiselle. Maatapaamiset, adoptioerheiden kulttuuriryhmät ja adoptoitujen nuorten tai lasten tapaamiset ovat tärkeä osa lapsen ja nuoren monikulttuurisen identiteetin vahvistamista.

SÄ OOT
OPETTA-
JAN OMA
PIKKU
SUKLAA-
NAPPI.

RASISMI LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ

8

”Syrjintä on kielletty useissa kansallisissa laeissamme. Suomessa oleskelevilla on perusoikeutena yhdenvertainen kohtelu. Perustuslailla turvatut perusoikeudet kuuluvat kaikille Suomessa oleville ihmisille. Rikoslaisissa syrjintä on säädetty rangaistavaksi teoksi. Yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.” - YHDENVERTAISUUSVALTUUTTU

SUOMESSA EI OLE olemassa rasismilakia, joka yksiselitteisesti kieltäisi rasismia ja määräisi siitä esimerkiksi tietyn enimmäisrangaistuksen. Rasismilta kuitenkin suojataan kolmessa erisälteisessä laissa: perustuslaissa, rikoslaisissa ja yhdenvertaisuuslaissa, joista viimeinen ei tosin koske yksityisten henkilöiden välisiä suhteita. Lisäksi rasismi on monesti peruste rangaistuksen koventamiselle ”tavallisen” rikoksen yhteydessä.

Käytännössä esimerkiksi viranomaisen tai elinkeinonharjoittajan (esimerkiksi liikkeenpitäjän) harjoittamaan rasismiin on helpompaa puuttua oikeusteitse, sillä yhdenvertaisuuslaki nimeää nämä tahot suoraan velvollisiksi välttämään syrjintää. Sen sijaan yksityishenkilön rasistiseen käytökseen on vaikeampaa puuttua

lain puitteissa. Perustuslaki toki takaa kaikille samat oikeudet ja rikoslaki esimerkiksi kieltää loukkaamista toisen kunniaa, mutta käytännössä esimerkiksi lasten tai nuorten keskinäisen kiusaamisen tai julkisella paikalla tapahtuvaan huutelun perusteella tehty rikosilmoitus harvoin johtaa todellisiin tuloksiin. Tästä huolimatta ilmoituksen tekeminen on vahva viesti rikokseen syylistyneelle siitä, ettei hänen tekoaan hyväksytä ja että siihen ollaan valmiita puuttumaan. Ja vaikka tulokset käytännössä jäisivätkin laihoiksi, viestii rikosilmoitus tilastoihin päätyessään myös yhteiskunnallisesta ongelmasta, joka julkiseen keskusteluun päätyessään luo painetta tilanteen tarkasteluun ja muutoskeinojen etsimiseen.

Rikosilmoituksen tekemistä harkitessa tulee muistaa, että jos tapaus päättyy syyteharkintaan, on lapselle tai nuorelle oikeuteen asti meneminen haastava kokemus, vaikka Suomessa alaikäisiä suojataan tuomioistuintimessä ja puhevaltaa käyttää yleensä huoltaja. Tärkeissä tapauksissa rikosilmoitus tulee aina tehdä, ja siihen on mahdollista saada neuvontaa esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistosta. Ensisijaisesti rasistisen välikohtauksen tai tapahtuman yhteydessä tulisi aina käydä tapahtunut läpi lapsen tai nuoren kanssa ja pitää huolta, että asia tulee käsitellyksi.

SUT ON
VARMAAN
JÄTETTY
LAPSENA
AURINKOON
NUKKU-
MAAN
TOSI
PITKÄKSI
AIKAA
(HEHE)

MITEN REAGOIDA KÄYTÄNNÖSSÄ?

9

” Adoptiolapsen ei koskaan pitäisi joutua selittämään, miksi hänellä on oikeus olla osa yhteiskuntaa. Rasismia kuitenkin esiintyy yhteiskunnassamme. Jo se on rasismia, ettei oteta leikkeihin mukaan tai jätetäen ulkopuolelle, suljetaan pois. Jos lapsi kohtaa rasismia esimerkiksi koulussa, asia pitäisi aina selvittää siellä. Ja siinä tulee olla aina aikuisten, vanhempien selvittämässä sitä. Ei ole lapsen tehtävä puolustautua ja todistella oman olemassaolonsa oikeutta suomalaisessa yhteiskunnassa. ”

- ADOPTIOVANHEMPI

Perehdy ja ennakoi

Jos olet itse valkoinen suomalainen, jolla ei ole omia kokemuksia rasismista, on hyvä idea perehtyä rasismia käsittelevään tutkimukseen ja rasismia kokeneiden teksteihin. Kun olet paremmin perillä ilmiöstä, sitä vastaan on helpompaa taistella. ”Vanhemmat ja lasten parissa työskentelevät tarvitsevat argumentteja, joiden avulla he voivat estää rasismista vaikenemisen”, rasismitutkija Anna Rastas muistuttaa. Melko harvalla suomalaisella adoptioperheellä on lähipiirissään maahanmuuttajia, mutta toisinkin voisi olla. Rastas toteaa, että rasismia kohtavat ihmiset ovat rasismista selviytymisen asiantuntijoita, koska heidän on pakko. Ystävyysuhteet muiden kuin kantaväestöön kuuluvien ihmisten kanssa voivatkin olla adoptiovanhemmille ja heidän lapsilleen harvinaisen arvokkaita.

Lapselle on hyvä kertoa rasismista ikätason mukaisesti jo ennakkotoimenä. Kerro, että valitettavasti Suomessa on ihmisiä, jotka pelkäävät erinäköisiä ihmisiä ja ajattelevat, että tietty ominaisuus tekee ihmisestä tietynlaisen. Niin ikävää kuin se onkin, lapsen on parempi olla tietoinen siitä, että häntä voidaan syrjiä. Lapselle pitää korostaa, että rasismi on väärin ja että syrjinnästä tulee kertoa vanhemmille. Adoptiolapsi tarvitsee lähiyhte-

söltään kokemuksen siitä, että jokainen on arvostettu, rakastettu ja hyväksytty sellaisena kuin on maailmaan syntynyt. Ratkaisu rasismiin ei koskaan ole rohkaista adoptoitua muuttamaan ulkonäköään tai käytöstään ”suomalaisemmaksi” tai ”paremmin porukkaan sopivaksi”, sillä tällainen kehoitus viestii juuri päinvastaista.

Kuuntele ja lohduta

Mitä tehdä, kun oma lapsi joutuu rasismien kohteeksi? Kysy, kuuntele ja osoita empatiaa lapsellesi! Lapsi tarvitsee jonkun, jolle kertoa kokemastaan ja vanhemman tehtävä on olla kuuntelija, myötäeläjä ja lohduttaja. Lasta auttaa jo se, että tapahtunut sanallistetaan ja vanhempi osoittaa ymmärtävänsä lapsen hämmennyksen tai tuskan.

Rasismia ei tule vähätellä eikä lasta kannata neuvoa olemaan piittaamatta vaikkapa huutelijoista koulun pihalla. Anna Rastas (2007) tiivistää lähestymistavan: ”Sen sijaan, että aikuinen sanoo ’älä välitä’ hänen tulisi sanoa ’minä välitän.’”

Aikuisen tehtävä on osoittaa empatiaa. Empatia on kykyä tuntea ja nähdä yhdessä toisen kanssa. Korjaava myötäeläminen eli empatia on syvää tietoisuutta toisen kärsimyksestä, joka samalla sisältää halun lievittää tätä kärsimystä. Kantaväestöön kuuluvan adoptiovanhemman on kuitenkin hyvä välttää sanomasta ”Tiedän, miltä sinusta tuntuu” -kommentteja, sillä lapsi tai nuori kyllä ymmärtää, jos vanhempi ei ole kokenut samaa kuin hän.

Rasismi tuottaa hylkäämisen kokemuksia, jotka voivat aktivoida lapsessa syvää surua. Lapsen puolesta ja lapsen kanssa koetuille surun, tuskan ja suuttumuksen tunteille ei kuitenkaan tule antaa täyttää valtao lapsen läsnäollessa. Lapsen mukana vuolaasti itkevä vanhempi saattaa säikäyttää lapsen, joka päättää seuraavalla kerralla suojella tätä ja olla kertomatta kiusaamisesta. Sokea raivo kiusaajia kohtaan ei myöskään auta lasta kä-

APINA!
TEKIS
MIELI VETÄÄ
TURPAAN
MUTTA
KUN OOT
NAINEN!!!

ÄITI, OTETAAN MULTA TÄÄ MUSTA IHO POIS NIIN, ETTÄ MUN KANSSA LEIKITTÄIS.

10

sittelemään tapahtunutta, joten olemus kannattaa pitää rauhallisena lapsen läsnäollessa. Lapselle itselleen pitää kuitenkin sallia kaikkien tunteiden näyttäminen, sillä lapsen tehtävä ei ole esittää reipasta tilanteesta kuin tilanteesta. Lasta voi kuitenkin auttaa rakentamaan vahvaa itsetuntoa tarjoamalla hänelle vanhemman omaa rakkautta ja onnistumisen kokemuksia, sillä hyvä itsetunto antaa suojaa kiusaamisen ja rasismien tuottamia kolhuja vastaan.

Selvitä ja puutu

Kun lapsi jakaa kotona kokemuksensa rasismista, on tärkeää kuunnella lasta. Lohduta lasta, mutta tartu tapahtuneeseen heti määrätietoisesti. Rasismiin tulee aina puuttua paikassa, jossa se on tapahtunut, esimerkiksi koulussa, pihalla tai urheiluseurassa. Tilanteen selvittelyyn pitää aina lähteä aikuisten, esimerkiksi opettajan, ohjaajan tai valmentajan kanssa. Vastuuta tilanteen selvittämisestä ei siis koskaan pidä jättää lapselle itselleen, vaan vanhempien tulee puuttua kiusaamiseen ja seurata, että tilanne tosiaan tulee selvitettyksi. Kiusaamiseen ja syrjintään puuttuessa kannattaa muistaa muutama asia:

- ♦ Jos kyseessä on lasten tai nuorten välinen tilanne, selvittelyyn kannattaa ottaa mukaan kaikkien vanhemmat, sillä lapset ottavat käyttäytymisessään mallia usein juuri vanhemmistaan.
- ♦ Rasismista tulee myös aina ilmoittaa tapahtumapaikan vastaavalle ihmiselle: opettajalle, ohjaajalle, valmentajalle, jotta tälle annetaan mahdollisuus osallistua tilanteen korjaamiseen.
- ♦ Mikäli rasismia ei haluta tunnustaa eikä siihen puututa, ota yhteyttä vastaavan tahon esimieheen.
- ♦ Pysy lujana ja asiallisena.
- ♦ Puhu itse asioista alusta lähtien niiden oikeilla nimillä äläkä lähde mukaan, jos joku vähättelee tapahtunutta.
- ♦ Tee rikosilmoitus, jos tilanne sitä vaatii.
- ♦ Muista, että nimitely ja kiusaaminen voi olla molempuolista. Adoptio ei tee lapsesta automaattisesti pelkkää uhria.

- ♦ Sovittelu toimii tilanteissa, joissa molemmat osapuolet ovat tekijöitä, ei tilanteissa, joissa toinen on tekijä ja toinen kohde. Siksi esimerkiksi KiVa Koulu -sovittelu voi olla lapselle nöyryyttävä kokemus, jossa toistetaan häpeää tuottavaa kokemusta. Rasismia ei voi ”sopia”, se on tuomittava teko. Omaan etniseen taustaan liittyvä sovittelu ei ole oikea mekanismi purkaa rasismia. Rasismille tulee asettaa selkeät rajat, ei sovitella.

Rasismiin puuttuminen saattaa välillä tuntua ”sodankäynniltä pumpulipalloja heittelemällä”, kuten eräs adoptioäiti asian ilmaisi, mutta se on ainoa keino vaikuttaa ympäröivän yhteiskunnan asenteisiin. Adoptiovanhempien velvollisuus on lastensa vuoksi toimia rasismia vastaan, vaikka se saattaa usein tuntua turhautavalta esimerkiksi yhteiskunnan harjoittaman vähättelyn tai kieltämisen takia. ”Se energia on kaivettava jostain”, sama äiti jatkaa.

Keskustele ja neuvo

Miten lasta tai nuorta sitten voi ohjeistaa rasististen tilanteiden varalta?

- ♦ Lapsen kanssa kannattaa keskustella lapsen luonteelle sopivista keinoista vastata rasismiin ja kiusaamiseen.
- ♦ Vanhempi lapsi ei välttämättä halua neuvoja vanhemmilta, mutta voit silti kysyä, kuinka lapsi yleensä reagoi ja keskustella asioista.
- ♦ ”Sinulla ei ole oikeutta puhua minulle noin” on varsin käyttökelpoinen lause tokaistavaksi rasistille.
- ♦ Älä neuvo olemaan välittämättä tai kääntämään toisenkin posken.
- ♦ Tilannetajusta kannattaa keskustella ja korostaa sen käyttöä, lapsen ei pidä mennä vaarallisen oloisiin tilanteisiin puolustamaan itseään.
- ♦ Muista: yhtä yleispätevää tapaa vastata rasismiin ei ole. Arvosta lapsen omia tapoja ja auta kehittämään niitä.

TIETÄ
SUOMA-
LAISILLE!

LÄHTEET

Kanninen, Satu & Markkula, Heli. *R-sana. Kirja rasismista ja siihen puuttumisesta.* Pelastakaa Lapset ry. Helsinki, 2011.

Koskinen, Maarit; Sarkkinen, Sini-Maaria & Svaala, Marjaana. *Kansainvälinen adoptio Suomessa. Tutkimusnäkökulmia adoptioon.* Jyväskylän yliopisto, studies in education, psychology and social research 492, 2014. bit.ly/1AnXyF4

Keränen, Tuunia. *Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 2004. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 40.* Poliisiammattikorkeakoulu. Espoo, 2005. bit.ly/1vMZyVt

Korenus, Suvi. *Lapsi ulkomailta - Vanhempien rooli adoptiolapsen identiteetin kehityksessä. Soveltavan kasvatustieteen pro gradu -tutkielma.* Helsingin yliopisto, 2007. bit.ly/1xmbMUX

Korpiola, Lilly. *Pitkä tie äidiksi.* Tammi. Helsinki, 2014

Koskinen, Maarit. *Kotona kahden maailman välillä - Kansainvälisesti adoptoidun nuoren aikuisen identiteetti. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma.* Jyväskylän yliopisto, 2008. bit.ly/1oNKxNy

Lapsiasiavaltuutettu. *Lapsen oikeudet.* Lapsiasiavaltuutetun verkkosivut, 2014. bit.ly/1saeE7h

Liebkind, Karmela. *Monikulttuurinen Suomi - etniset suhteet tutkimuksen valossa.* Gaudeamus. Helsinki, 2000.

Raaska, Hanna et al. *Experiences of School Bullying Among Internationally Adopted Children: Results from the Finnish*

Adoption (FINADO) Study. Child Psychiatry & Human Development. 43(4), 592-611, 2014.

Rastas, Anna. *Rasismi lasten ja nuorten arjessa - Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi.* Väitöskirjan yhteenveto-osa. Tampere University Press, 2007. bit.ly/1EpPMx4

Rastas, Anna. *Rasismi ja antirasismi osana adoptioperheen elämää.* Adoptioperheet -lehti 1/2018, adoptioperheet.fi/sites/default/files/images/rasismi_ja_antirasismi.pdf

Ruohio, Heidi. *Kansainvälisesti adoptoituina Suomessa. Ulkomailta adoptoitujen kokemuksia suomalaisuudesta ja erilaisuudesta.* Väestöntutkimuslaitos, katsaus E27. Väestöliitto. Helsinki, 2009. bit.ly/1yKrj5p

Ruohio, Heidi. *Suomalaiset kansainvälisesti adoptoidut. Perheeseen ja kansaan kuuluminen.* Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 2016.

Souto, Anne-Mari. *Arkipäivän rasismi koulussa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista.* Nuorisotutkimusseura ry. Helsinki, 2011.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. Yhdenvertaisuusvaltuutetun verkkosivut, 2014. www.syrjinta.fi/mika-on-syrjintaa-

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325 bit.ly/2FqgfiK

LINKKEJÄ

Suomen Punaisen Ristin laatima vinkkilista, miten kohdata rasismia: www.eirasismille.fi/sisalto/kuinka-toimia-rasistisessa-tilanteessa

Adoptioperheet-lehden artikkeli siitä, kuinka suojella lasta rasismilta: www.adoptioperheet.fi/sites/default/files/artikkelit/kuinka_suojella_lasta.pdf

Aikuisen adoptoidun haastattelu: www.lapsenmaailma.fi/teemat/kasvu/miks-sa-oot-ruskee

Suomen Punaisen Ristin verkosta ladattava rasisminvastainen oppimateriaali kouluille: www.gloaalikasvatus.fi/vinkit/4192

Yhdenvertaisuusvaltuutetun artikkeli: www.syrjinta.fi/vihapuhe

* . MP72 *

**SIIHEN EI PIDÄ YLIREAGOIDA, MUTTA LAPSEN KOKEMUS
RASISMISTA PITÄISI AINA OTTAA VAKAVASTI. RASISMIA
ON VAIKEA YMMÄRTÄÄ, ELLEI SITÄ OLE ITSE KOKENUT.**

- AIKUINEN ADOPTOITU

